ליקוטי אמרים תניא

נס"ד

גליון ד' (פרשת וירא תשפ"ז)

תניא ליקוטי אמרים פרק א

הגהה (ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ודע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה).

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל.

ביאור משולב

הגהה

בזהר (חלק ג רלא.) מסופר שפעם מצא רב המנונא את אליהו הנביא זכור לטוב, ושאל רב המנונא את אליהו הנביא האם הטעם שיש צדיק וככל זאת רע לו בעולם הזה, ויש רשע ובכל זאת טוב לו בעולם הזה, הוא משום שלצדיק יש מיעוט עונות ומעט ישים אותו בעולם הזה, ולרשע שיש מיעוט זכיות מקבל שכרו בעולם הזה, ענה לו אליהו הנביא, שהטעם שיש צדיק שרע לו, אין זה משום שיש לו עונות ומקבל את ענשו על זה, אלא הוא סובל בעוון הדור. משאלת רב המנונא משמע שמי שיש לו רוב זכויות נקרא צדיק, שלא כמו כל ההוכחות שהובאו לעיל שהבינוני וכל שכן צדיק אין להם עונות. מיישב רבינו: **וּמַה שֶּׁכָּתַב בַּזֹּהַר חֶלֶק ג דַּף רלא** (עמוד א), שהטעם שיש צדיק ודע לו הוא משום שכָּל שֶׁמְּמֵעֲטִין **עֲוֹנוֹתָיו וכו'**, שמזה משמע שיש לצדיק מיעוט עונות, ולכן הוא מקבל ענשו בעולם הזה, והרי הוכח לעיל שלצדיק אין כלל עונות, ואיך מתאר בזהר מי שיש לו מיעוט עונות בשם צדיק, התשובה היא שהכנה זו **הִיא** רק לְפִי **שְׁאֵלַת רַב הַמְנוּנָא לְאֵלִיָּהוּ**, דהיינו שרב המנונא אמר זאת רק בדרך שאלה, **אֲבָל לְפִי תְּשׁוּבַת אֵלִיָּהוּ שָׁם הַפֵּרוּשׁ צַדִּיק וְדַע לוֹ** הוא לא שיש לו מיעוט עונות, **אֶלָּא הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשָׁה מִשְׁפָּטִים דְּלְעֵיל**, שצדיק ודע לו אין לו כלל עונות.

אבל עדיין קשה, מאחר שהתואר האמיתי של צדיק הוא רק למי שאין לו כלל עונות, אם כן מה היתה סברתו של רב המנונא מעיקרא בשאלתו, שלצדיק יש מיעוט עונות וזה הטעם שרע לו בעולם הזה. על כך התשובה: **וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה** (במ"ר יג טו. זהר בראשית מז:), והיות ואפשר לפרש את התורה בשבעים אופנים, וכל פירוש הוא פירוש אמיתי, סבר רב המנונא בשאלתו שאולי יש לפרש עכ"פ באחד מהשבעים פנים, שצדיק ודע לו, הוא מי שיש לו מיעוט עונות, ועל זה גופא ענה לו אליהו הנביא שאין לפרש כלל וכלל שצדיק ודע לו הוא מי שיש לו עונות, אפילו לא כאחד משבעים פנים לתורה, כי בכל אופן ואופן שבתורה הצדיק אין לו עונות כלל.

ד - צדיק בשם המושאל וצדיק בשם התואר

לאחרי שהוכח שבינוני אין לו עונות כלל, יש להבין למה מצינו בהרבה מקומות בדברי רז"ל שמשתמשים בתואר בינוני למי שיש לו מחצה זכיות ומחצה עונות: **וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּעַלְמָא** במקומות שונים בדברי רז"ל **דְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה** - שמי שיש לו מחצה זכיות ומחצה עונות, **מִקְּרֵי בֵּינוֹנִי** - נקרא בינוני, **וְמִי** שיש בידו **רוֹב זְכֻיּוֹת** ומיעוט עונות **מִקְּרֵי צַדִּיק**, והרי הוכח לעיל שהבינוני אין לו אפילו עוון אחד, וכל שכן שצדיק אין לו עונות כלל, ואיך אפשר לומר שמחצה עונות נקרא בינוני ורוב זכויות ומיעוט עונות נקרא צדיק.

הביאור בזה הוא, שמה שקוראים אותו צדיק [או בינוני] למרות שיש לו עונות, אינו משום שהוא צדיק [או בינוני] באמת, **אֶלָּא הוּא** רק **שֵׁם הַמֻּשְׁאָל** - כלומר שם שההגדרה האמיתית שלו אינה שייכת לנידון, אלא שיש בו פרט אחד שבגללו ראוי לקרותו בשם זה, והרי זה כדבר המושאל מאדם לחבירו, דהיינו **לְעִנְיַן שָׂכָר וְעֹנֶשׁ, לְפִי שֶׁנִּדּוֹן אַחַר רוּבּוֹ**, כי אם יש לו רוב זכויות הוא מקבל שכר, **וּמִקְּרֵי צַדִּיק** משום כך מכנים אותו צדיק, לא משום שהוא צדיק במהותו אלא שהוא צדיק **בְּדִינוֹ**, אבל באמת אין הוא צדיק שהרי יש לו עונות, והוא צדיק רק לענין הדין שעליו, **מֵאַחַר** שבדין, האדם נידון לפי רובו, ואם יש לו רוב זכויות נמצא **שָׁזּוֹכֶה בַּדִּין**, ומאחר שיצא צדיק חצאי בדינו, נקרא צדיק בשם המושאל בלבד, אף על פי שבשם התואר האמיתי הוא אינו צדיק כלל, **אֲבָל לְעִנְיַן אֲמִתַּת שֵׁם הַתֹּאַר וְהַמַּעֲלָה שֶׁל מַעֲלַת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת צַדִּיקִים וּבֵינוֹנִים** - אבל לגבי המושג צדיק ובינוני האמיתיים, שבהם הנידון הוא מה האדם במהותו, האם הוא בינוני או צדיק, אין אנו מתארים אותו כפי רוב מעשיו אלא כמו **שֶׁאָמְרוּ רַז"ל** (ברכות סא:) **צַדִּיקִים יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קט כב) 'וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי', ופירוש 'לבי חלל בקרבי' הוא, **שֶׁאֵין לוֹ יֵצֶר הָרַע**, שלכן יש חלל בלבו כביכול, משום שהוא ריק מהיצר הרע, וטעם הדבר שאין לו יצר הרע, **כִּי הֲרָגוֹ בְּתַעֲנִית**, ואין לו שום רע לא רק בחלק המעשה, אלא שגם בנפש אין לו יצר הרע, **אֲבָל כָּל מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ** אלא עדיין יש לו משיכה כל שהוא לרע **אַף שֶׁזְּכֻיּוֹתָיו מְרֻבִּים עַל עֲוֹנוֹתָיו אֵינוֹ בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת צַדִּיק כְּלָל.**

ונמצא שהתואר ושם צדיק אינו נאמר על מי שאין לו עונות כלל, כי יתכן מי שאין לו עונות כלל והוא עדיין בינוני בלבד, והתואר ושם צדיק נאמר רק על מי שאין לו יצר הרע, כלומר שאין לו שום משיכה לרע.

ילקוט ביאורים

שם התואר ושם המושאל

והא דאמרינן בעלמא דמחצה על מחצה מקרי בינוני, הוא 'שם המושאל' לענין שכר ועונש ומקרי צדיק בדינו. בדברי רבינו נתבאר שהבינוני אין בו עונות כלל, והא דאמרינן בעלמא שבינוני הוא מי שיש לו מחצה זכיות ומחצה עונות, ומי שיש לו רק מיעוט עונות נקרא צדיק, כל זה רק לעניין 'שם המושאל', אבל לעניין 'שם התואר' מי שיש לו עונות אפילו רק מיעוט עונות, אינו נקרא בינוני אלא רשע.

ומצינו שני ביאורים בחילוק שבין שם המושאל ושם התואר:

א. שם התואר, הוא שם שהאדם נקרא בו מצד מהותו, השם מתאר את מהות האדם, שם צדיק ניתן לאדם שבמהותו הוא צדיק, ושם רשע ניתן לאדם שבמהותו הוא רשע.

שם המושאל, הוא שם שהאדם נקרא בו מצד פרט מסוים שיש בו אף שאין זה מהותו, אדם שיצא זכאי בדינו נקרא צדיק, מצד זה שהוא 'צדיק בדינו', אדם שיצא חייב בדינו נקרא רשע, מצד זה שהוא 'רשע בדינו', ולכן נקרא שם המושאל כיון שאין זה מהותו, אלא שנקרא כן בהשאלה, כיון שבפרט מסוים הרי הוא דומה למהות זו.

ב. שם התואר, הוא שם המתאר את התכונות של הדבר שיש בו מצד מהותו, כשהם מתגלים מההעלם אל הגילוי, וכגון באדם, שלכל אדם יש כח השכל וכח החסד הנמצאים בהעלם בנפשו, וכשמתגלה כח השכל נקרא בשם 'איש חכם', וכשמתגלה כח החסד נקרא 'איש חסדן', והיות ששם זה מתאר רק את התכונות של הדבר, ולא את הדבר בעצמו, לכן נקרא שם התואר.

שם המושאל, הוא שם המתאר עניין שיש בדבר לא מצד מהותו אלא ממקום אחר, וכגון אדם הנקרא 'מנגן' מצד שלמד את מלאכת הנגינה, ולא מצד שהוא מוכשר לכך, או כגון אדם הנקרא 'יפה תואר' רק מצד שהוא לבוש בבגדים נאים, שם זה אינו שם התואר כיון שאינו מתאר עניין שהוא ממהות האדם, אלא עניין חיצוני שנקנה בו ממקום אחר, ולכן נקרא שם המושאל, שם המתאר עניין שבכיכול הושאל מבחוץ.

ולפ"ז 'שם התואר' של צדיק, זה באדם שהכוחות הקדושות שיש בו ממהות נפשו האלקית מתפשטים מההעלם אל הגילוי, ו'שם המושאל' של צדיק, זה באדם שיש בו עניין הצדקות מבחוץ, ע"י שבדינו הוא יצא צדיק.